

כיסוי שערי באשה - לקט מקורות - מאת הרב אריה פריימן

א. צניעות: ערוה מן התורה

(1) דברים פרק כג, פסוק טו

כי יקנן אֶלְהֵיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מִתְנַן ... (לְהִיךָ מִתְנַן קִיּוּשׁ וְלֹא יִלְאַף בְּךָ עֵרֹת דָּבָר ... :

(2) ערוך השולחן, אורח חיים סימן ע"ד סעיף ג (19th Century)

למדנו מזה דבשעה שקורא קריאת שמע או מתפלל או מברך או לומד תורה אסור להזיז גיד עיניו איזה מין ערוה גלויה בין של זכר בין של נקיבה. וזהו "ולא ילאה בך ערות דבר", כלומר "גיד" – במחנה שכינה שלך - לא יתראה ערוה...

ערוה מדבנן

(3) תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כ"ד עמוד א

אמר רבי יצחק: טפח באשה ערוה. למאי? ... באשתו, ולקריאת שמע.

אמר רב חסדא: שוק באשה ערוה שנאמר ...

אמר שמואל: קול באשה ערוה, שנאמר (שיר השירים ב', יד) "כי קולך ערב ומראך נאות."

אמר רב ששת: שער באשה ערוה, שנאמר (שיר השירים ד', א) "שערך כעדר העזים."

(4) שולחן ערוך אורח חיים סימן ע"ד (1575; d 1488; b)

סעיף א: טפח מנולה באשה, במקום שדרכה לכסותו, אפי' היא אשתו, אסור לקרות ק"ש כנגדה.

סעיף ב: שער של אשה שדרכה לכסותו, אסור לקרות כנגד. הגה: אפי' אשתו, אבל בתולות שדרכן ללכת פרשת תראה, מותר. הגה: וה"ה השערות של נשים, שהגילקן לצאת מחוץ לצמיתו, וכל שכן שער נכרית...

ב. כיסוי שיער

(5) במדבר פרק ה'

(ים) דבר אל בני ישראל (ואמרת אליהם איש איש ... (יד) (עבר עליך חום קטנה)...

(וח) (העמיל הפיתו את האשה לפני יקנן ופרע את ראש האשה ... וביד הפיתו קחי מי תפריס המאןרנים:

(6) משנה, מסכת כתובות דף ע"ב עמוד א

ואלו יצאות שלא בתובה: העוברת על דת משה ויהודית.

ואלו היא דת משה: מאכלתו שאינו מעושר, ומשמשות נדה, ולא קוצה לה חלה...

ואיזהו דת יהודית (רשי: שנהגו בנות ישראל) יצאה וראשה פרוה, וטווה בשוק, ומדוברת עם כל אדם...

(7) גמרא, מסכת כתובות דף ע"ב עמוד א' - ב'

"ואיזהו דת יהודית: יצאה וראשה פרוה". ראשה פרוה: דאורייתא היא? (רשי: ואמאי לא קרי לה דת משה)?

דכתוב: (וח) "ופרע את ראש האשה", ותנא דבי רבי ישמעאל: **אזהרה לננות ישראל שלא יצאו פרוה ראשי**!

דאורייתא - קלתה [רשי: סלי שפיר זמין, דת יהודית - אפילו קלתה מילי אסור.

אמר רבי אסי אמר ר' יוחנן, קלתה אין בה משום פרוה ראש. הוי בה רבי זירא, היכא? אילמא בשוק, דת יהודית

היא: ואלא בתצר [תוספות: ומלמדנו רבי יוחנן שהיא חייבת בקלתה גם בתצר], אם כן, לא תחת בת לאברהם אבינו שיושבת תחת בעלה; אמר אביי, ואיתגמא רב כהנא: מתצר לתצר ודוד מביי.

ג. צניעות כמושג אבסולוטי

(8) משנה ברורה (לעיין עה, אות י' 1933; d 1839; b) (ולעיין זה בחיי אדם, ובהזון איש)

"ישער של אשה שדרכה לכסותו" - ואפילו אם אין דרכה לכסותו רק בשוק ולא בבית ובתצר, מ"מ בכלל ערוה היא

לכריע אפילו בבית, ואסור שם לקרות גדה אם נתגלה קצת מהן. ודע עוד דאפילו אם דרד אשה זו וחברותיה באותו מקום

לילך בגילוי הראש בשוק כדרך הפרצות אסור ... כיון שצריכות לכסות השערות מצד הדיון וניש בזה איסור תורה מדכתיב

ופרע את ראש האשה מכלל שהיא מכוסה]. וגם כל בנות ישראל המהזקות בדת משה טהרות מזה מינמת אבותינו מעולם

ועד עתה בכלל ערוה היא ואסור לקרות כנגדן. ותלשון " שדרכה לכסותו" לא בא למעט רק בתולות שמותרות לילך בראש

פרוע, או כגון שער היתצא מחוץ לצמתן - שזה תלוי במהמ המקומות ...

ד. צניעות כמושג יחסי

(9) מרדכי, ברכות דף כ"ד עמוד א (ולעיין זה באגודה, מאורי, הגהות מיימניות בשם הר"ח, ודברי המודות)

וכתב ראבי"ה: כל חזברים שהוכרעו למעלה לערוה - דקאי בדבר שאין רגילות לחגלות, אבל בתולה הרגילה בגילוי

שער לא חיישין דלכא החרחור.

(טג) ערוך השולחן, אורה חיים סימן עד סעיף ז (מצותת קהלכה על ידי אגרות משה, או"ח, ח"א, מב – אבך רק לענין שיער) ועתה בואו נצווח על פרצת דורינו בעוונותינו הרבים שזה שנים רבות שנפרצו בנות ישראל בעוון זה... שהנשואות הולכות בשערותן כמו הבתולות. אוי לנו שעלתה בימינו כך. מיהו על כל פנים לדינא נראה שמוותר לנו להתפלל ולברך נגד ראשיתן המגולות כיון שעתה רובן [של הנשואות] הולכות כך... וכמו שכתב המרדכי [בבתולות]... ממילא דליכא הרהור...

ה. האם כיסוי שיער הוא דאורייתא

(11) שו"ת תרומת הדשן חלק א, סימן רמב (b 1390; d 1460) [דעת ה]רמב"ם... דפריעת ראש באשה אינו אלא זהירות מדרבנן ..., ומסתמא ס"ל הא דפריך תלמודא דאורייתא ר"ל רמז דאורייתא יש לה... [ועיין במאירי]

(12) רש"י, מסכת כתובות דף עב עמוד א
אזהרה - מדעבדין לה הכי לנוולה מדה כנגד מדה כמו שעשתה להתנאות על בועלה, מכלל דאסור. אי נמי, מדכתיב "יפרע" מכלל דההוא שעתא לאו פרועה הות. שמע מינה: אין דרך בנות ישראל לצאת פרועות ראש. וכן עיקר.

ו. דת יהודית כמושג יחסי

(13) רמב"ם הלכות אישות פרק כד הלכה יב [וכן בשולחן ערוך אבן העזר סימן קטו סעיף ד] ...עברה על דת יהודית: יוצאה לשוק או למבוי מפולש וראשה פרוע ואין עליה רדיד ככל הנשים, אע"פ ששערה מכוסה במטפת... [בקשר לרדיד בזמן הזה - עיין בפרישה דהוא יחסי. ועיין סו"ס 19]

ז. האם גילוי שיער היא עילה לגרושין

(14) שו"ת אגרות משה חלק אה"ע א סימן קיד (b 1895; d 1986)
(א) בדבר אשה שאינה רוצה לכסות שיערה בזמן הזה שבעוונותינו הרבים רוב נשים אף משומרי תורה מזלזלין בזה... אין להחשיבה פרוצה בזה כיון שהרבה מזלזלות בזה [לא נתייר לגרשה בע"כ וכן] אף להפסידה כתובתה.

ח. כמה שיער מותר לגלות (ועיין בסו"ס 4 סעיף ב' ברמ"א)

שם (ב) ובמכסה שיערה אבל מניחה מקצת מהן מגולות לענין אמירת דבר שבקדושה, הנה בזה"י שיש טעם גדול שהשער אינה ערוה לענין ק"ש ודבר שבקדושה ... אף שראוי להחמיר, וגם מחמת שמקצת שערות יש שמתירין לגמרי, לכן יש להקל כשמגולה לצד פניה ערך שתי אצבעות בגובה שהוא חצי טפח. אבל יותר יש לאסור דהרי רוחב פניה הוא ערך שני טפחים ויהיה זה ביחד בשיעור טפח.

ט. כיסוי בתוך הבית והחצר הפרטי

(15) שו"ת אגרות משה חלק אה"ע א סימן נח
מה שהחמיר החת"ס לאסור מדת יהודית אפילו בחדרה בלא מטפת... לא מציו, ואדרבה משמע שכו"ע מתירין, והט"ז מתיר לכו"ע אף בחצר יחידי אף בלא קלתה ומטפת.

י. פאה נכרית (עיין בסו"ס 4 סעיף ב' ברמ"א)

(16) שו"ת אגרות משה חלק אה"ע ב סימן יב
הנכון לע"ד אף שאיכא מאן דחושש לאסור פאה נכרית משום מראית עין... ברוב הפעמים ניכר שהשערות הם מפאה נכרית, ואף אם אינו ניכר לאנשים שאין מסתכלין כ"כ בנשים עד שיכירו, מ"מ לנשים ודאי ניכר ברובא דרובא... וכעין ראייה לזה מהא שמוותר להתגלח הזקן במספרים כעין תער ולא אסרו משום מראית העין... ולכן לדינא אין סתרייה יכול למחות ביד אשתו הרבנית החשובה מללבש פאה נכרית, שאף אם סתרייה רוצה להחמיר אינו יכול להטיל חומרותיו עליה שזהו רק דין שלה, וכיון שהיא עושה כדן שהוא כרוב הפוסקים ושגם נראה כמותם, אינו יכול להחמיר עליה, אף אם לא תכסה כלל הפאה נכרית...

י"א. כיסוי שיער בפנויות, גרושות ואלמנות

(17) שולחן ערוך אבן העזר סימן כא סעיף ב
לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק, אחת פנויה ואחת אשת איש.

(18) משנה ברורה סימן עה סימן י"ב
עיין במגן אברהם שכתב דלא ילכו [בתולות] בגילוי הראש, רק אם שערותיהן קלועות ולא סתורות; אבל המחצית השקל והמגן גברים מקילין בזה... [ופרשו "פנויה" על אלמנות וגרושות]

(19) שו"ת אגרות משה חלק אה"ע א סימן נז

נשאלתי בדבר אשה שנתאלמנה וצריכה לפרנס בניה ואינה מוצאה להשתכר למשרה שיהיה כדי לפרנס את בניה אלא באם לא תכסה את ראשה כשתהיה בהאפיס/במשרד/ לעבוד במשרתה אם רשאה. והשבתי שיש להתיר לה בצורך גדול כזה, ... שגם אלמנה אסורה ללכת פרועת ראש הוא רק מצד דת יהודית, דמדאורייתא הא רק בא"א נאמר. ... הוא רק חיוב עשה הוי גם אונס ממון דיותר מחומש אונס דבעשה חייב רק עד חומש...ויש גם לומר שאולי דת יהודית הוא רק מדיני מנהג שאין לאסור באופן שלא מצינו שנהגו...

(20) שו"ת אגרות משה חלק אה"ע ד סימן לב, אות ד

והא דנסתפק כתרי"ה באשה צעירה גרושה שאינה רצונה שידעו שהיתה נשואה שלכן רצונה ללכת בלי כיסוי הראש ואף שאין רצונה לרמות... אבל כוונתה דאחר שיכירו אותה ותמצא חן בעיני אחד לנושאה לא תאבד חינה כשתספר לו אח"כ שהיה לה בעל ונתגרשה. אבל כשידעו מתחלה שהיא גרושה לא ירצו לחשוב אודותה כלל, והוא דבר מובן שיש לחוש לזה, ... ודאי צדק כתרי"ה שיש להתיר גם לה שהוא הפסד גדול לענין השגת אחד לנושאה כמו שהתירתי שם, דגרושה שצריך לכסות ראשה אינו ג"כ מדאורייתא אלא מצד דת יהודית, אבל צריכה לידע שבמקום שאין לה לחוש צריכה לכסות ראשה ...

Major Modes of Hair Covering

(Edited by Rabbi Aryeh A. Frimer)

#	Type of Hair Covering	דת משה (ויפרע ראש האשה)	דת יהודית	שער באשה ערוה	Comments
1	Covers hair completely even in private	Absolute (Biblical)	Absolute	Absolute	Follows Zohar and <i>Resp. Hatam Sofer</i>
2	Covers hair completely in house when other men are around	Absolute	Absolute	Absolute	
3	As above, but reveals <i>Tefah</i> (four fingers by four fingers; or two fingers depth by two fists across face)	Absolute	Absolute	Absolute	Leniency of Rav Moshe Feinstein
4	As above, but shows sideburns and hair not gathered in hair-net	Absolute	Absolute	Absolute	Leniency of Maharam Alshakar
5	Covers hair completely only in street, but not in house even if others present	Absolute	Absolute N/A in house	Relative	
6	As above, but reveals <i>Tefah</i> and/or shows sideburns and hair not gathered in hair-net	Absolute	Absolute N/A in house	Relative	See # 3 and/or 4
7	Covers hair in street, and in house if other men present, but shows <u>more</u> than <i>tefah</i>	Absolute (minimal covering required); applicable in house if other men present	Relative	Relative	
8	Covers hair in street only, but shows more than <i>tefah</i>	Absolute (minimal covering required); applicable in street only	Relative	Relative	
9	Doesn't cover hair at all, but wears braid	"ויפרע" Biblically requires braid	Relative	Relative	Based on <i>Magen Avraham</i>
10	Doesn't cover hair at all	(1) Custom (relative) or (2) <i>Mitsvat aseh</i> but loss of >1/5 of wealth	Relative or (2)	Relative	(2) Based on <i>Resp. Iggerot Moshe</i>